

תשובות לשאלות בגרות בנושא המראה דינר לשולחני (באדיבות אסתר בת אם)

שאלות סוגיה

מתוך שאלון בגרות 2007

סוגיה א: מסכת בבא קמא, דף צ"ט, עמוד ב'.
אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה א שבנספח, וענה על חמש השאלות 1-5.

1) "המראה דינר לשולחני ונמצא רע"

א. הסבר מדוע היה נהוג בימי המשנה והתלמוד להראות מטבעות לשולחני. (נקודות)

ב. הסבר את הביטוי "נמצא רע" בהקשרו בסוגיה. (נקודות)

ת) א. בימי המשנה והתלמוד היה נהוג להראות מטבעות לשולחני (חלפן כספים), כי המטבעות נשחקו, והיה צורך לדעת אם טיב המתכת ומשקלה הוא כפי שנקבע לערך המטבע. במילים אחרות: האדם רצה לדעת אם המטבע טוב והוא יכול לקבלו, מפני שאיכות המטבע (חומר, משקל וכד') לא תמיד הייתה ידועה למי שאינו בקי בכך.
ב. המטבע שהראה מישוהו לשולחני, בלתי סחיר בשוק, כלומר אי אפשר להשתמש בו כמטבע ששווה דינר וכתוצאה מכך נגרם לו הפסד. (ראה הערה 1 עמוד 64 בספר).

2) יוסף הראה מטבע לשולחני אחד שאמר לו שהמטבע שווה דינר.

יוסף קנה מצרכים בשווי של דינר ונתן את המטבע לחנווני,
אבל החנווני דרש יותר כסף בטענה שהמטבע שווה פחות מדינר.
שולחני אחר, מומחה, פסק לטובת החנווני.

יוסף תובע פיצוי מהשולחני הראשון מכיוון שהפסיד כסף.
א. מה הדין במקרה זה לפי הברייטא הראשונה, אם השולחני הראשון הוא מומחה?

(3 נקודות)

ב. מה הדין במקרה זה לפי הברייטא השנייה, אם השולחני הראשון הוא מומחה?

(3 נקודות)

ת) א. לפי הברייטא הראשונה - השולחני הראשון פטור מלפצות את יוסף (מפני שהוא אומן=מומחה).
ב. לפי הברייטא השנייה - השולחני הראשון חייב לפצות את יוסף (מפני שגם אומן חייב לשלם על

טעותו).

3) "אלא במאי טעו?..."

באילו נסיבות אפילו שולחני מומחה עלול לטעות?
(4 נקודות)

ת) רש"י: 'שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת, ועדיין לא היו בקיאים בה'; כלומר, הם טעו מכיוון, שהטביעו צורה אחרת של מטבע, שרק עכשיו יצאה מתחת המטבעה, ומשום כך לא ידעו מה

טיבה.

א: הם קיבלו מטבע ישנה שהייתה טובה בשעתה, ולא נודע להם עדיין שאותה מטבע נפסלה.

(4) "אמר ליה לרב זיל חלפיה ניהליה..."

א. מי אמר את הדברים לרב, ומה הייתה הקרבה המשפחתית בין שני חכמים אלה? (העזר ברש"י.)

(2 נקודות)

5) ב. "דין עסק ביש" - הסבר מילים אלה בהקשרן בסוגיה

(נקודות)

ג. אף על פי שרבי חייא היה מומחה, הוא שילם לאישה מכיסו.

לפי איזה עקרון נהג רבי חייא? הסבר עיקרון זה

(6 נקודות)

(ת) א. רבי חייא אמר דברים אלה לרב שהיה אחינו. רבי חייא היה דודו של רב.

ב. עסק רע, כלומר בעסקה הזו ישנו הפסד.

ג. רבי חייא נהג לפנים משורת הדין.

פיצוי או נתינה שנותן אדם אחד לאחר, שאינם מתחייבים מכוח החוק, אלא נובע משיקולי

הגינות ויושר, ותלוי ברצונו הטוב של מי שנוהג לפיו.

(5) הקטע שלפניך מובא ממסכת בבא קמא.

2) א. הסבר את השם "בבא קמא".

(נקודות)

3) ב. באיזה סדר נמצאת המסכת, ובמה עוסק סדר זה?

(ת) א. שער ראשון. זהו חלק ראשון מתוך שלושה, שהיו מרכיביה של מסכת קדומה בשם "מסכת

נזיקין", שחולקה בשל גדולה.

ב. סדר נזיקין, עוסק בסדרי הדין, בתי דין ועניינים שבין אדם לחברו.

מתוך שאלון בגרות 2018

סוגיה ב: תלמוד בבלי, מסכת בבא קמא, דף צ"ט, ע"א
אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה ב שבנספח, וענה על שש השאלות 7-12.

(7) איתמר [...] בין הדיוט - חייב!

2) א. מהו שולחני?

(נקודות)

2) ב. לשם מה מראים לו דינרים?

(נקודות)

(ת) א. השולחני הוא חלפן כספים.

ב. אנשים נהגו להראות מטבעות לשולחני כי המטבעות נשחקו, והיה צורך לדעת אם טיב המתכת

ומשקלה הוא כפי שנקבע לערך המטבע, אם המטבע מזויף או פגום, ולאדם הפשוט היתה

חסרה ידיעה זו.

8) א. הסוגיה מתחילה בתיאור מקרה ודין. צטט את המקרה בלבד והסבר אותו. (3 נקודות)

ב. הסבר מהו הדין במקרה המתואר, על פי כל אחת משתי הבריות. (3 נקודות)

ג. העתק למחרתך את ההיגד הנכון:

- ברייתא היא מקור מתקופת המקרא.
- ברייתא היא מקור מתקופת התנאים.
- ברייתא היא מקור מתקופת האמוראים.
- ברייתא היא מקור מתקופת הגאונים.

2)

(נקודות)

ת) א. "המראה דינר לשולחני ונמצא רע". אדם הראה דינר (מטבע) לשולחני לדעת אם טוב, ראוי

לשימוש ויקבל אותו מחברו, והשולחני אמר לו שהדינר טוב ונמצא שהיה הדינר רע, כלומר

אי

אפשר להשתמש בו כמטבע ששווה דינר וכתוצאה מכך נגרם לו הפסד.

ב. הדין במקרה המתואר, על פי הברייתא הראשונה אם השולחני הוא מומחה ("אומן"), הוא

פטור

מלפצות על טעותו. אבל אם השולחני אינו מומחה ("הדיוט") הוא יהיה חייב לפצות את האדם על הנזק הכספי שגרם.

הדין במקרה המתואר, על פי הברייתא הראשונה בין שהשולחני אומן או הדיוט הוא חייב בתשלום עבור הנזק.

(לפי ברייתא הראשונה, לעניין אחריות החלפן, יש משקל למקצועיות החלפן, ואילו לפי הברייתא השנייה,

עולה

ההיפך).

ג. - ברייתא היא מקור מתקופת התנאים.

9) אמר רב פפא [...] מתותי סיכתא.

א. לאיזה משתי הבריות מתייחס רב פפא בדבריו?

(2 נקודות)

ב. הסבר כיצד רב פפא מיישב בדבריו את הסתירה בין הבריות.

(3 נקודות)

ג. הסבר בלשונך באיזה מקרה עלולים לטעות אפילו מומחים כמו דנכו ואיסור.

(3 נקודות)

ת) א. דברי רב פפא מתייחסים לברייתא הראשונה, המבחינה בין אומן להדיוט.

ב. כדי ליישב את הסתירה בין המקורות, מציע רב פפא קטגוריה שלישית, בעל

מקצוע מומחה

שאינו צריך ללמוד כלל. והוא האומן הנזכר בברייתא הראשונה. בעוד האומן

הנזכר בברייתא

השנייה הוא בעל מקצוע שאינו מומחה בסדר גודל של דנכו ואיסור, שולחני רגיל, והוא יהיה

חייב כמו הדיוט.

ג. דנכו ואיסור עלולים לטעות מכיוון, שהטביעו צורה אחרת של המטבע, שרק עכשיו יצא מן המטבעה, ומשום כך לא ידעו מה טיבו.

או: הם קיבלו מטבע ישן שהיה טוב בשעתו, ולא נודע להם עדיין שאותו מטבע נפסל.

רש"י - טעו בסיכתא חדתי - שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת, ועדין לא היו בקיאים בה.

כדאי לדעת:

<http://www.daat.ac.il/mishpat-ivri/skirot/223-2.htm>

"אחריותו של המומחה קטנה אפוא מאחריותם של מי שאינם מומחים, וזהו פרדוקס לכאורה. אלא שעיון מעמיק יותר מגלה שאין כאן פרדוקס: חזקה על המומחה שהוא עושה את מלאכתו נאמנה, ואם טעה בייעוץ שנתן, יש להניח שהיה זה מחמת כוח עליון, אלא אם כן יוכח אחרת. ומאחר שאין כאן אשמה, אין כאן גם אחריות בנזיקין¹⁴. לעומת זאת, יועץ שאינו מומחה, המסתכן במתן ייעוץ בעניין הדורש מומחיות נוהג ברשלנות, ובלשון התוספות: "לית ליה למיחזי אם אין בקי בדנכו ואיסור [=אסור לו לראות את המטבע ולחוות את דעתו עליו אם אינו מומחה כמו דנכו ואיסור]¹⁵", אשר על כן הוא חייב לשפות את מי שניזוק בעקבות חוות הדעת שלו".

10) א. ההיא איתתא [...] ולא קא נפיק לי.
כתוב בלשונך את המעשה המתואר בקטע זה.

(4 נקודות)

ב. אמר ליה לרב [...] דין עסק ביש.
מה הורה רבי חייא לרב לעשות?

(4 נקודות)

ת) א. רבי חייא היה שולחני. אישה הראתה לו מטבע, כדי לברר מה טיבו. רבי חייא קבע שהמטבע תקין. האישה עשתה עיסקה וקיבלה אותו. למחרת כשהאישה ניסתה לרכוש במטבע גילתה שהוא לא תקין (אין אנשים רוצים לקחת אותו) והיא חוזרת לרבי חייא להתלונן על כך.
ב. רבי חייא הורה לרב להחליף לה את המבע, ולרשום את ההוצאה בפנקס בתור "עסק רע", כלומר זהו הפסד.

11) ומאי שנא [...] לפני משורת הדין הוא דעבד.
א. מן המעשה של רבי חייא עולה קושי. הסבר מהו הקושי.

(2 נקודות)

ב. הסבר כיצד הגמרא מיישבת את הקושי.

(4 נקודות)

ת) א. הגמרא שואלת מדוע רבי חייא פיצה את האישה, הרי הוא נחשב מומחה כדנכו ואיסור, ואמור להיות פטור מתשלום במקרה של טעות.
ב. הגמרא מסבירה שאכן רבי חייא פטור, אולם החליט לנהוג לפני משורת הדין.

12) מיומנות והבנה

חברות ביטוח מציעות לבעלי מקצוע (כגון רופאים, חשמלאים, עורכי דין) ביטוח אחריות מקצועית

למקרה שיתבעו אותם על גרימת נזק במהלך עבודתם.
א. על פי העיקרון העולה מסוגיה ב, מי זקוק לביטוח כזה ומי אינו זקוק לו?
נמק את תשובתך.

(3 נקודות)

ב. האם אתה מסכים עם עיקרון זה? הסבר את תשובתך.

(2 נקודות)

- (ת) א. מומחי על אינם זקוקים לביטוח כי הם בכל מקרה פטורים. מומחים רגילים זקוקים לביטוח כי אם יטעו עליהם תוטל האחריות לשלם.
- ב. אפשרות אחת: אני מסכים/ה. הגיוני לפטור מומחים, כדי שלא יחסרו בעלי מקצוע, ללא הפטור הם יחששו מהאחריות.
- אפשרות אחרת: אני לא מסכים/ה. בעלי מקצוע צריכים להיות אחראים לטעויות שהם עושים. אנשים באים אליהם במיוחד. .